

Edebiyat, duygu ve düşünceleri söz ya da yazıyla etkili bir şekilde anlatma sanatıdır.

Yazı (Metin) Türleri

Duygu, düşünce ve hayallerin sözlü ya da yazılı olarak, etkileyici bir şekilde anlatma isteği edebiyatın doğmasına neden olmuştur. Edebiyatın oluşumu içerisinde yazının biçim ve içerik özelliklerine o yazının türü denmektedir.

SANATSAL METİNLER (EDEBİ METİNLER)

- İnsanların iç dünyasında zevk uyandırmak ve onları etkilemek için oluşturulur.
- Şiir, roman, tiyatro, masal, destan vb. metinleri sanatsal metinlere örnek gösterilebilir.
- Üslup ve anlatım kaygısı ön plandadır.
- Dil daha çok sanatsal (şiirsel) anlamda kullanılır.
- Çağrışım ve duygu değeri yüksek olduğundan okuyanın yeni ve farklı anlamlar çıkarmasına elverişlidir.
- Kurmaca bir yapısı olan sanatsal metinlerde bireysel yönü öne çıkan işlenmiş, şiirsel ve imgesel bir dil kullanılır.
- Yan anlam değeri taşıyan, mecaz anlama gelen ve okuyucunun yorumuna göre yeni anlamlar kazanan ifadeler yer verilir.

ÖĞRETİCİ METİNLER

- Açıklamak, bilgi vermek, öğretmek amacıyla yazılır.
- Günlük yaşantılar, tarihî olaylar ve bilimsel gerçekler ele alınır.
- Konuyla ilgili duygu ve düşünceler kısa ve kesin ifadelerle dile getirilir.
- Dil, daha çok, göndergesel işlevde kullanılır.
- Söz sanatlarına, kelimelerin mecaz ve soyut anlamlarına pek yer verilmez.
- Verilen bilgiler, yapılan açıklamalar örneklerle, tanımlarla pekiştirilir.
- Daha çok ansiklopedilerde, bilimsel kitaplarda ve ders kitaplarında kullanılır.
- Gereksiz söz tekrarına, ses akışını bozan, söylenmesi güç sesler ve kelimelere yer verilmez.

Masal

Olağanüstü olaylarla süslü, olağanüstü kişilerin başından geçen, zaman ve yer kavramları belirli olmayan hayalî olayların anlatıldığı yazılara masal denir.

- » Masalda eğiticilik ve öğreticilik esastır.
- » Masallardaki olaylar gerçeğe uymaz.
- » Kahramanlar olağanüstü özelliklere sahiptir.
- » Masalın geçtiği yer ve zaman belirsizdir.
- » Masallar tekerlemeyle başlar.
- » Masaldaki karakterler; cinler, periler, devler ve hayvanlar olabilir.
- » Masalların sonunda iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır.
- » Ulusal konulara yer verilmez, evrensel konular ve mesajlar içerir.

Hikâye (Öykü)

Olmuş veya olabilecek olayları belli bir plan çerçevesi içinde yer ve zamana bağlı olarak anlatan yazı türüne hikâye (öykü) denir.

- » Yaşanmış ya da yaşanabilir olaylar anlatılır.
- » Dar bir zaman dilimini kapsar.
- » Olayla ilgili yer ve zaman bellidir.
- » Romana göre kısa eserlerdir.
- » Karakter sayısı azdır.
- » Serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşur.
- » Kısa soluklu eserlerdir.
- » Olay, başlangıçtan sonra doğru giden bir olayın bir anlık parçasıdır.

Roman

Toplumların ve fertlerin başından geçmiş veya geçmesi mümkün olayları geniş olarak, ayrıntılarıyla anlatan yazı türüne roman denir.

- » Yaşanmış ya da yaşanabilir olaylar anlatılır.
- » Geniş bir zaman dilimini kapsar.
- » Olayla ilgili yer ve zaman bellidir.
- » Hikâyeye göre uzun eserlerdir.
- » Karakter sayısı fazladır.

Hikaye ile Roman Arasındaki Farklar:

- » Hikâye türü, romandan daha kısadır.
- » Hikâyede temel öge olaydır. Romanda ise temel öge karakter, yani kişidir. Hikâyeler olay üzerine kurulur, romanlar ise kişi üzerine kurulur.
- » Hikâyede tek olay bulunmasına karşılık romanda birbirine bağlı olaylar zinciri vardır. Romandaki olaylardan her biri hikâyeye konu olabilir.
- » Hikâyede kahramanların tanıtımında ayrıntıya girilmez, kahramanlar her yönüyle tanıtılmaz. Romandan farklı olarak hikâyede kişiler sadece olayla ilgili yönleriyle anlatılır. Bu yüzden hikâyelerdeki kişiler bir karakter olarak karşımıza çıkmaz.
- » Öyküde, olayın geçtiği yer (çevre) sınırlıdır ve ayrıntılı olarak anlatılmaz. Romanlarda olaylar çok olduğu için olayların geçtiği çevre de geniştir. Bu çevreler çok ayrıntılı olarak anlatılır.
- » Hikâyeler kısa olduğu için anlatım yalın, anlaşılır ve özlüdür. Romanlarda ise anlatım daha ağır ve sanatlıdır.

Destan

Bir ulusun kahramanlıklarını, savaşlarını, büyük toplumsal olaylarını anlatan ve genellikle şiir (nazım) biçiminde oluşturulan eserlere destan denir.

- » Yazı türleri içinde en uzun olanıdır.
- » Efsaneden sonra bilinen en eski türdür.
- » Sözlü edebiyat ürünüdür; ancak sonradan yazıya geçirilen destanlar da vardır.
- » Olağanüstü olaylar ve kahramanlar vardır.
- » Destan kahramanları yarı tanrısal nitelikler taşıyan han, hakan ve kağan gibi kişilerdir.

Doğal Destanlar

Halk ozanlarının büyük toplumsal olayları anlattıkları destanlardır. Doğal destanların yazarı belli değildir, yani anonimdir.

Yapay Destanlar

Yazarı belli olan, daha yakın zamanda yazılan ve olağanüstü durumlara daha az yer veren destan türüdür.

Efsane (Söylence)

Halkın duygu, düşünce ve hayal dünyasında doğarak ağızdan ağıza dolaşan, gelenek ve göreneklerin oluşumunu etkileyen hikayelere efsane denir.

- » Hayal gücünün ürünü ve bilinen en eski türdür.
- » Eski dönemlerde tabiat olaylarının nedenlerini bilmeyen insanlar, bu olayları açıklama gereği hissetmişlerdir. Yağmurun yağması, gök gürültüsü, şimşek çakması gibi birçok olayı kendilerine göre yorumlamışlar, efsaneler vasıtasıyla bunlara açıklık getirmişlerdir.
- » Efsanelerde kahramanlar Tanrı, ruh, melek gibi kavramlar bazen de taş, kaya, dağ gibi doğa parçası unsurlardır. Bu kahramanlar hikayelerde kişileştirilir(teşhis) ve konuşur(ur)(intak).

Efsane ile Destan Arasındaki Farklar:

- » Destanlardaki olayları tarih sayfalarında bulmamız mümkündür. Ama bunu efsane için her zaman söyleyemeyiz.
- » Destanlar genellikle şiir (manzum) biçiminde yazılırken, efsaneler düz yazı (nesir) biçimindedir.
- » Destanlar milletlerin yaşamış olduğu önemli olayları konu alır. Bu bakımdan bu önemli olayları bir tarihi gerçeklik olarak görebiliyoruz. Ancak bunu bütün efsaneler için söylememiz mümkün değildir.
- » Efsanelerin benzerlerini başka milletlerde de bulabiliriz. Fakat destanlar milli oldukları için benzerleri olamaz, sadece bir millete aittirler.

Efsane ile Masal Arasındaki Farklar:

- » Masallar tamamen olağanüstü, olağandışı olayları anlatırken efsaneler toplumsal olaylarla ilgili insanların doğüstü olaylara karşı verdiği savaşı anlatır.
- » Masallar her zaman mutlu sonla biterken efsaneler her zaman mutlu sonla bitmez.
- » Masalın amacı eğitici, efsanenin amacı ise bazı olaylara açıklık getirmektir.

Anı (Hatıra)

Yaşanmış olayların, üzerinden zaman geçtikten sonra yazıldığı yazı türüne anı (hatıra) denir.

- » Bir kişinin yaşadığı veya tanık olduğu olaylar anlatılır.
- » Yazar, olayları kendi bakış açısından anlatır
- » Geçmişe ışık tutar.
- » Tarihsel olayların öğrenilmesine katkıda bulunur.

Günlük (Günce)

Düzenli bir biçimde yazılan, tarih atılan günlük notlara, bir yazarın yaşamı boyunca günü gününe yazdığı yazılara günlük denir.

- » Olaylar günü gününe, tarih belirtilerek yazılır.
- » Kısa yazılardır.
- » Kaleme alan kişinin yaşamından izler taşır.
- » İçten ve sevecendir. Anlatımda “iç konuşma” yöntemi kullanılır.

Günlük ile Anı Arasındaki Farklar:

» Günlükte olaylar günü gününe yazılırken anı da geçmişteki olaylar anlatılır. Bir bakıma günlük geleceğe yönelik, anı ise geçmişe yöneliktir.

Gezi Yazısı (Seyahatname)

Gezilip görülen yerlerin ve o yerlerle ilgili izlenimlerin anlatıldığı yazılara gezi yazısı denir.

- » Gezilip görülen yerler edebî bir üslupla anlatılır.
- » Yazarın duygu ve düşüncelerini içerebilir.
- » Gözlem gücüne dayanır.
- » Anlatılanlar gerçektir, hayal ürünü değildir.

Tiyatro

Dram, komedi, trajedi gibi sahnede oynanmak üzere yazılan edebiyat türlerinin ortak adına tiyatro denir. Ayrıca yazılan eserlerin sahnede oynanmasına ya da bu tür eserlerin oynandığı binaya da tiyatro denir.

» Genellikle oynanmak için yazılır. Okunmak için yazılan tiyatro türleri de vardır.

» Olayları oluş hâlinde gösterir.

» Konuşma ve eyleme dayanan bir türdür.

» İnsana ders vermek, onu düşündürmek onu yorum yapmaya yönlendirmek amacı taşır.

» Tiyatronun unsurları: “Yazar, eser, oyun ve seyirci”dir.

» Tiyatronun temel öğeleri: “Olay, yer, zaman ve kişiler”dir.

Tiyatro Terimleri

Opera: Orkestra eşliğinde söylenen, tüm sözleri bestelenmiş oyun.

Operet: Yergi içerikli, konuşmalı ve şarkılı bölümleri birbirini izleyen hafif eğlenceli oyun.

Vodvil(Entrika komedisi): Yalnızca güldürme amacı güden, karmaşık olaylar ve yanlış anlamalar üzerine kurulan, beklenmedik bir şekilde biten komedi türüdür.

Pantomim(mim): Sessiz hareketler, jestler, yüz ifadeleri ve kostümler yoluyla duyguları, düşünceleri anlatmaya yarayan tiyatro çeşididir.

Suflör: Tiyatroda, kuliste bulunarak oyunculara sözlerini fısıltıyla söyleyip hatırlatan yardımcı.

Temsil: Bir tiyatro eserinin oynanması.

Diyalog: Kişilerin karşılıklı konuşmaları.

Monolog: Bir kişinin tek başına konuşması.

Kulis: Sahne arkası.

Fars: Toplumdaki düzensizlikleri alaylı anlatımla yeren, daha çok halk zevkini okşayan kaba güldürü.

Feeri: Kişileri melek, cin, peri...olan sahnelenmiş masal. Bu türde halk efsanelerinden yararlanır.

Skeç: Kısa yazılmış, güldürme amaçlı oyun.

Melodram: Bestelenmiş dramdır.

Kabare: Güncel, toplumsal konuları eleştirel bir tavırla yansıtan, izleyici ile içli dışlı olunan oyunlardır.

Drama: Bir tiyatro metninin oyuncular tarafından sahnede canlandırılmasıdır.

Dublör: Tiyatro ve sinemada bir rolün yedek oyuncusudur.

Fasıl: Bölüm, tiyatrodaki perdenin karşılığıdır.

Jest: Sanatçının bütün hareketlerine verilen ad.

Mimik: Kaş, göz, yüz hareketleriyle bir duygu ve düşüncenin anlatılmasıdır.

Mizansen: Oyuncuların sahnedeki hareketlerine denir.

Rejisör: Bir piyesi sahneye koyan kişidir.

Sahne: Oyunun her bölümüne verilen ad.

Senaryo: Bir oyunun ve filmin bütün ayrıntılarıyla yazıldığı metindir.

Biyografi (Yaşam Öyküsü)

Tanınmış, eserler yazmış, ün bırakmış kişileri tanıtmak amacıyla yazılan yazılara biyografi denir.

- » Önemli şahısların hayatı başkası tarafından anlatılır.
- » Anlatılan kişinin hayatı tarih sırasına göre ele alınır.
- » Kurgusal değildir, gerçekçidir.
- » Üçüncü kişinin ağzıyla anlatılır.

Otobiyografi (Öz Yaşam Öyküsü)

Bir insanın, kendi hayatını kendisinin yazdığı eserlere otobiyografi denir. Biyografilerde kişinin hayatı, çalışmaları başkası tarafından yazılırken otobiyografilerde kişi kendisini anlatır, yazar.

- » Kaynak olarak kişi kendisini ve aile büyüklerinden aldığı bilgiyi kullanır.
- » Birinci kişinin ağzıyla anlatılır.

Haber Yazısı

Belli bir zaman içerisinde geçen olayları anında okuyucuya bildiren gazete yazılarına haber denir. Gazetelerde haber toplayan kişilere muhabir denir.

- » Haber yazılarında temel ilke nesnelliktir.
- » Bir haber yazısı 5N1K (kim, ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin?) sorularına cevap vermelidir.
- » Haber; ilginç, yeni, doğru ve önemli olmalıdır.

Deneme

Bir yazarın herhangi bir konu üzerinde, özel görüş ve düşüncelerini iddiasız, kesin kurallara varmaksızın anlattığı yazılara deneme denir.

- » Denemede konu sınırlaması yoktur. Yazar, istediği konuyu ele alıp işleyebilir.
- » Yazarın anlattıklarını kanıtlama kaygısı yoktur.
- » Yazar kendisiyle konuşuyor gibi bir anlatım kullanır. Daha doğrusu kendi içiyle yaptığı konuşmaları yazıya geçirir.
- » Anlatılanlar kesin bir sonuca bağlanmaz.
- » Denemede alabildiğine kişisellik ve kendine özgülük vardır.
- » Dünya edebiyatında Montaigne, Türk edebiyatında ise Nurullah Ataç bu türün en önemli temsilcisidir.

Makale

Herhangi bir konuda bilgi vermek veya bir gerçeği savunmak için yazılan yazılara makale denir.

- » Makalenin temel ögesi fikirdir.
- » İnceleme ve araştırmaya dayanır.
- » Bir tezi savunmak, desteklemek amacı taşır.
- » Makalelerde bilimsel verilerden yararlanır.
- » Gazete ve dergi yazısıdır.

Eleştiri (Tenkit)

Bir sanat eserinin olumlu ya da olumsuz yanlarını somut verilere dayanarak yargılayıp eserin gerçek değerini ortaya koymak amacıyla yazılan yazı türüne eleştiri denir.

- » Eleştiri yazıları, bir eseri tanıtmayı amaçlar.
- » Eleştiri yapan kişiye eleştirmen denir.
- » Değerlendirme yazılarından.
- » Eleştiri denince, akla eserin olumsuz yanlarının belirlenip okuyucuya aktarılması gelir. Bu yanlış bir düşüncedir. Gerçek bir eleştiride eleştirilen eserin hem olumlu hem de olumsuz yanları bir arada verilir.
- » Eleştirinin amacı, okuyucuya ve yazara kılavuzluk yapmaktır.

Söyleşi (Sohbet)

Yazarın, gündelik olaylarla ilgili düşüncelerini, okuyucu ile karşı karşıya oturup konuşuyormuş gibi içten bir hava içinde yazdığı yazılara sohbet denir.

- » Karşılıklı konuşma havası içinde yazılır.
- » Belirli konusu yoktur. Yerine ve zamanına göre sıkıcı olmayan her şey sohbet konusu olabilir.
- » Gazete ve dergi yazılarından.
- » Yazarın kendi kişisel düşüncesi ağırlıktadır.
- » En önemli özelliği, samimi bir üslupla kaleme alınmasıdır.
- » Yazarın öğretme ve kanıtlama amacı yoktur.

Röportaj

Gazetecilerin bir yeri, bir kurumu ziyaret ederek o yerin özelliklerini, orada gördüklerini, kişisel düşünceleriyle birleştirip fotoğraflarla belgeleyerek kaleme aldıkları yazılardır.

Fıkra (Köşe Yazısı)

Bir yazarın, herhangi bir konu üzerinde, kişisel anlayış, görüş ve düşüncelerini güzel bir üslupla, hiçbir kanıtlama gereği duymadan anlattığı yazı türüne fıkra denir.

İki tür fıkra vardır: Gazete fıkraları, nükteli hikâyecik türündeki fıkralar. Yazı türü olarak “gazete fıkraları” kabul edilmektedir. Gülmece yazılardan olan fıkraları, gazete yazı türü olan fikrayla karıştırmamalıyız.

» Gazete yazısıdır.

» Yazar düşüncelerini kanıtlama yoluna gitmez.

» Dil doğaldır. Günlük deyimlere, yer yer nükteli sözlere yer verilir.

» Okuyucuyla sohbet ediyormuş havası hakimdir. Anlatım senli benlidir.

Mektup

Başka bir yerde bulunan kişiye ya da kuruma bir bilgi iletmek amacıyla yazılan yazılardır.

Mektubun diğer yazı türlerinden ayrı bir özelliği vardır. Her şeyden önce; bağımsızdır, ufukları alabildiğine geniştir, dar kalıplar ve kurallar içinde tanımlanamaz. Konuları oldukça bol ve sınırsızdır. Doğallığın ve içtenliğin en çekici belgesidir. Elbette ki herkese aynı içtenlikle mektup yazılmaz. Gönderdiğimiz kişi yada kurumla olan ilginin derecesine göre, mektubun hitap bölümünden, amaç, hatta sonuç bölümüne kadar değişen üslup özelliği vardır.

Mektup Türleri ; Özel, resmi (iş) sanat